

Prevajanje kulturnospecifičnih izrazov v romanu *Hudičevka v Pradi*

Nina Malobabić

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
nina_malobabic@hotmail.com

Izleček

V članku bom raziskovala prevajanje kulturno-specifičnih elementov v prvih dveh poglavjih romana *Hudičevka v Pradi*. Opozoriti želim na razlike med ameriško in slovensko družbo ter na s tem povezano prevajanje izrazov. Zanimalo me bo, kako uspešno bo prevajalka prenesla kulturno-specifične elemente v naš kulturni prostor. Izraze bom razdelila na šest tematskih sklopov, nato pa bo sledila podrobnejša analiza prevajalske strategije.

1. Uvod

Visoka moda, luksuz, snobizem in šefica iz pekla ... *Hudičevka v Pradi* (*The Devil wears Prada*, 2003) je roman ameriške avtorice Lauren Weisberger. S prevajalskega vidika je delo zelo primerno za analizo zaradi kulturno-specifičnih izrazov, ki jih je v romanu zelo veliko. Raziskovala bom prvi dve poglavji v knjigi, zanimale pa me bodo predvsem strategije, ki jih je uporabila prevajalka. Zbrala bom dvajset primerov in jih razdelila na šest tematskih sklopov, in sicer: *Oblačila in obutev*, *Časopisi in revije*, *Vsakdanje življenje/Prosti čas*, *Hrana in pijača*, *Deli mesta* ter *Izobraževanje, poklici in funkcije*.

2. Splošne informacije

Roman je kar šest mesecev zavzemal mesto na seznamu najbolje prodajanih knjig New York Timesa. Po njem je bila leta 2006 posneta tudi filmska uspešnica z istim naslovom. Glavna junakinja je Andrea Sachs, ki dobi peklensko službo pri glavni urednici znane modne revije, Mirandi Priestley. Spremljamo jo med izpolnjevanem ponižujočih zahtev svoje nadrejene, ki privedejo do mnogih dogodivščin.

Lauren Weisberger je ameriška romanopiska. Rodila se je 28. marca 1977 v Scrantonu v državi Pennsylvania. Njena znana dela so še kratka zgodba *The Bamboo Confessions* ter romana *Everyone Worth Knowing* in *Chasing Harry Winston*. Roman je prevedla Urška Willewaldt (profesorica angleščine in slovenščine, lektorica, prevajalka in glavna urednica revije *Družina in življenje*).

3. Kultura

Ko govorimo o kulturno-specifičnih izrazih, se moramo najprej vprašati, kaj sploh je kultura ter kako je povezana s prevajanjem. Newman (2000: 151) opredeljuje kulturo kot »način življenja in njegove pojavne oblike, značilne za skupnost, ki kot sredstvo izražanja uporablja svojstven jezik«. Kultura pri Mary Snell Hornby ne zaznamuje zgolj umetniškega ustvarjanja, temveč je pojmovana širše antropološko, in sicer kot vsi družbeno pogojeni vidiki človeškega življenja, kot skupek dosežkov in vrednot človeške družbe. Prevajanje torej ni dejavnost, ki poteka med dvema jezikoma, temveč je interakcija dveh kultur (Kocijančič Pokorn 2003: 199-200).

4. Prevajanje kot medkulturno sporočanje

Množica novih pogledov na prevajanje in spoznanj o prevajanju je pripeljala do tega, da novejša teorije poskušajo opredeliti procese prevajanja kot posebno obliko medkulturnega sporočanja, ki jo je treba preučevati v širšem družbenem kontekstu, interdisciplinarno in ob hkratnem upoštevanju čim večjega števila relevantnih dejavnikov. Prevod je lahko narejen z namenom, da bi v ciljnem književnem sistemu učinkoval tako kot izvirna besedila. Lahko pa je narejen tudi tako, da ciljnim bralcem posreduje čim bolj točne predstave o izvorniku in izvorni kulturi ter se zato ne ozira toliko na veljavne norme ciljnega sistema, temveč skuša ohraniti kulturne in časovne posebnosti. (Grosman 1997: 33–37)

5. Prevajalski postopki

Newman (2000: 154) pravi, da obstaja nekaj splošnih načel, ki obvladujejo prevajanje vseh kulturnih izrazov. Najpomembnejše je, da so upoštevani in priznani kulturni dosežki, o katerih govori besedilo IJ¹, in da se spoštujejo vse tuje dežele in njihove kulture.

5.1. Kulturna ustreznica

To je približni prevod, kjer kulturni izraz IJ prevedemo s kulturnim izrazom CJ²; tako *baccalauréat* prevedemo kot »francoska matura« ali *Abitur* (*Matura*) kot »nemška/avstrijska matura«. To so približne kulturne ustreznice. Njihova uporaba pri prevajanju je omejena, saj niso točne, vendar jih lahko uporabimo v splošnih besedilih, javnem obveščanju in propagandi, pa tudi kot kratko razlago za bralce, ki s kulturo IJ niso seznanjeni. Imajo večji pragmatični učinek kot kulturno nevtralni izrazi.

5.2. Funkcijska ustreznica

Ta postopek, ki ga uporabljamo pri prevajanju kulturnih izrazov, zahteva uporabo kulturno neobarvane besede, včasih skupaj z novim specifičnim izrazom; torej nevtralizira ali posploši besedo IJ in včasih doda določeno podrobnost, tako *baccalauréat* – »francoska matura«; *Sejm* – »poljski parlament«; »Roget« - *dictionnaire idéologique anglais* (angleški slovar sinonimov).

5.3. Direktni prevod

¹ IJ = izhodiščni jezik

² CJ = ciljni jezik

Dobesedni prevod kolokacij, imen organizacij, elementov zloženek (npr. »superman«, *Übermensch*, nadčlovek) in morda fraz (*compliments de la saison*, »compliments of the season«¹) poznamo pod imenom kalkiranje (»direktni prevod«). Teoretično prevajalec ne bi smel »vpeljati« direktnega prevoda. Dejansko pa je, v kulturah, ki so si sorodne, včasih zelo učinkovit.

5.4. Skrčenje in razširitev

To sta precej nenatančna prevajalska postopka, ki se v nekaterih primerih uporabljata intuitivno, v drugih pa *ad hoc*². Vendar za vsakega obstaja vsaj en premik:

- 1) Snovni pridevnik + splošni samostalnik IJ, samostalnik CJ: *atteintes inflammatoires et infectieuses*, »inflammations and infections« (vnetja in infekcije); *science linguistique* (itd.), »linguistics« (lingvistika).
- 2) Pri razširitvi obstaja dokaj običajen premik, ki ga često zanemarjamo, pridevnik IJ, prislov + pretekli deležnik ali sedanji deležnik + predmet CJ: *cheveux égaux*, »evenly cut hair« (enakomerno postrizeni lasje); *belebend*, »life-giving« (poživljajoč).

5.5. Parafraza

To je razširitev ali razlaga pomena dela besedila. Uporabljamo jo v »anonimnem« besedilu, kjer lahko najdemo izpustitve.

6. Analiza

V tem delu bom prešla na analizo prevajalske strategije. Zaradi lažjega razumevanja bom izraze obravnavala po posameznih sklopih.

6.1. Oblačila in obutev

6.1.1. Tabela 1

Manolos	manolke
Jimmy Choos, Jimmys	škornji znamke Jimmy Choos, usnjen škorenj
tank top	zelo kratka majčka
button-down	tunika

Tabela 1: Oblačila in obutev

V prvem primeru gre za čevlje znamke Manolo Blahnik, ki so v ZDA znani kot »Manolos«. Prevajalka se je odločila za direktni prevod (*manolke*). Ta izraz najdemo tudi na internetu, uporablja pa se predvsem v pogovornem jeziku. »Jimmy Choos« oz. »Jimmys« so prav tako zelo znani čevlji oblikovalca Jimmyja Chooja. V enem primeru so prevedeni z

¹ Direktnega prevoda te fraze v slovenščini običajno ne uporabljamo, pomeni pa »čestitke« (novoletne ipd.)

² »Za ta namen.«

razširitvijo (*škornji znamke Jimmy Choos*), pri čemer je -s na koncu priimka nepotreben, saj je ime oblikovalca Jimmy Choo (brez s-ja). V drugem primeru pa so prevedeni samo kot *usnjen škorenj*, gre torej za parafrazo, saj se prevajalki očitno ni zdelo potrebno poudariti za katero znamko gre in je izraz prilagodila naši kulturi. »Tank top« je kos oblačila brez rokavov, ki prekriva zgornji del telesa, navadno ima v sprednjem delu tudi U-izrez. Zanj nimamo posebnega izraza v slovenščini, zato je razumljivo, da ga je prevajalka parafrazirala (*zelo kratka majčka*). »Button-down« je majica ali srajca, ki se zapenja z gumbi, prevedena pa je kot *tunika*. Prevajalka je uporabila funkcijsko ustreznico. Lahko bi jo preprosto prevedla kot *srajca*, glede na to, da je oseba z omenjenim oblačilom nosila še krilo, tunike pa so navadno daljše.

6.2. Časopisi in revije

6.2.1. Tabela 2

Runway	Runway
New Yorker	New Yorker
Popular Mechanics	Zabavna mehanika

Tabela 2: Časopisi in revije

V obeh poglavjih se pojavlja veliko imen revij in časopisov, glede na to, da glavna junakinja dela v uredništvu revije in sanja o novinarski karieri. Prevajalka večinoma ohranja imena iz izvirnika (npr. pri reviji »Runway« ali časopisu »New Yorker«). Pojavi pa se tudi nekaj primerov, kjer ime prevede (»Popular Mechanics« - *Zabavna mehanika*). Tu gre za neke vrste razširitev, saj pridevnik »popular« prevede kot *zabavna*, četudi je njegov dobesedni prevod *priljubljen/a*. V tem sklopu torej prihaja do nedoslednosti, saj prevajalka ni enotna pri izbiri strategije in bi se morala odločiti le za eno – ohranitev imen iz izvirnika ali pa njihov prevod.

6.3. Vsakdanje življenje/Prosti čas

6.3.1. Tabela 3

the Hamptons	Hamptoni
dry-cleaning	najbolj osnovno čiščenje
Town car	avto s šoferjem

Tabela 3: Vsakdanje življenje/Prosti čas

Kulturno-specifični izrazi navadno pridejo do izraza ravno v segmentu vsakdanjega življenja in prostega časa, saj je tu veliko razlik med kulturami in običaji. Izraz »the Hamptons« se v ZDA navadno nanaša na mesti Southampton in East Hampton v vzhodnem delu Long Islanda v New Yorku. Gre za zelo priljubljeni počitniški naselji, kjer ima veliko Newyorčanov tudi vikende. Prevajalka tega očitno ni zasledila, saj se v prevodu družina odpravlja k *Hamptonovim* (kot družini Hampton, direktni prevod). »Dry-cleaning« je parafrazirala kot *najbolj osnovno čiščenje*, čeprav je to kemično čiščenje. V ZDA so kemične čistilnice nekaj vsakdanjega, če pa

bi že želeli izraz prevesti na drugačen način, bi lahko izpustili presežnik (samo *osnovno čiščenje*). »Town car« je posebnost, ki jo pri nas zelo redko zasledimo. To je avtomobil, kjer je predel za potnike fizično ločen od šoferskega prostora. Navadno so to limuzine, ki se jih lahko najame, zraven pa je tudi lastni šofer. Zato lahko rečem, da je funkcijska ustreznica *avto s šoferjem* ustreznica.

6.4. Hrana in pijača

6.4.1. Tabela 4

Advil	tableta proti bolečinam
Pepto	sirup proti slabosti
Cheez-Its	zavitek krekerjev

Tabela 4: Hrana in pijača

Vsi trije primeri v izvorniku so precej netransparentni, če nismo zelo dobri poznavalci ameriške kulture ali brez predhodnega raziskovanja. Prevedeni so na isti način, s parafrazo. »Advil« je vrsta ibuprofena, ki odpravlja bolečino in je v ZDA splošno znan (kot pri nas npr. *Lekadol*). »Pepto« (»Pepto-Bismol«) je zdravilo, ki se ga dobi brez recepta, prepoznaven pa je po svoji rožnati barvi. Pomaga pri slabosti, težavah s prebavo, driski ipd. Prevajalka je tu uporabila izraz *sirup proti slabosti*, saj je glavno junakinjo tedaj obdajala slabost zaradi prekomernega pitja. »Cheez-Its« so majhni krekerji s sirom, ki so postali zelo priljubljeni zaradi televizijskih reklam in slogana »Get your own box«¹. Možni bi bili tudi prevodi s kulturnimi ustreznici (npr. »Pepto« – *Lekadol*, »Cheez-Its« – *Tuc*).

6.5. Deli mesta

6.5.1. Tabela 5

block	ulica
boroughs	mesto

Tabela 5: Deli mesta

Ameriška mesta imajo posebno strukturo, razlikujejo se od evropskih, zato je prišlo tudi do specifičnih izrazov. »Block« je razdalja vzdolž ulice, od mesta, kjer jo prečka ena cesta, do mesta, kjer jo prečka naslednja ali pa del takšne ulice. Mesto New York je razdeljeno na 5 administrativnih enot, ki se imenujejo »boroughs«. Pri nas takšnih predelov ne poznamo, zato je v obeh primerih prevajalka uporabila funkcijski ustreznici (*ulica, mesto*).

6.6. Izobraževanje, poklici in funkcije

6.6.1. Tabela 6

NYPD	policist
junior/senior assistant	prva/druga pomočnica
I was an English major	moj glavni predmet je bila angleščina
Teach for America training	pripravnništvo
résumé	prošnja za zaposlitev, življenjepis

Tabela 6: Izobraževanje, poklici in funkcije

»NYPD« je kratica za New York City Police Department. Prevajalka je uporabila funkcijsko ustreznico *policist*. V ameriških podjetjih imajo ljudje s pomembnimi funkcijami tudi več pomočnic oz. pomočnikov, zato obstajajo izrazi, ki jih primerno ločujejo (»junior/senior assistant«). Prevedeni so kot *prva/druga pomočnica*, pri čemer gre za razširitev. Razlike so vidne tudi v šolskem sistemu. Na ameriških univerzah si študenti ob koncu študija izberejo predmet, iz katerega kasneje diplomirajo. Stavek »I was an English major« je tako parafraziran kot *moj glavni predmet je bila angleščina*. »Teach for America« je neprofitna vladna organizacija, ki skrbi za učiteljski kader v zahtevnejših okoljih. »Teach for America training« je tako skraćeno samo na *pripravnništvo*. »Résumé« v ameriškem okolju pomeni *življenjepis* (direktni prevod), prevajalka pa ga je ponekod razširila tudi na *prošnjo za zaposlitev*.

7. Zaključek

Iz analize prevajalske strategije lahko potegnem kar nekaj sklepov. Prevajalka je mestoma uspešno prenesla kulturno-specifične elemente v naše okolje, drugod pa je bila nedosledna (npr. pri prevajanju imen časopisov in revij). Včasih je naredila tudi pomenske napake (»the Hamptons«), ki so lahko posledica časovne stiske ali površnosti. Večinoma se je odločala za razširitev, parafraze in funkcijske ustreznice, kar je bralcu olajšalo razumevanje besedila. Nekateri bi morda rekli, da se je s tem oddaljila od izvirnega besedila, vsekakor pa to ni vplivalo na sporočilo knjige.

8. Literatura in elektronski viri

Birma: družinska priloga Nedelje:

<http://issuu.com/nedelja/docs/priloga16>. (3. 12. 2009)

Cambridge Dictionaries Online:

<http://dictionary.cambridge.org/>. (3.12. 2009)

Grosman, Meta, 1997: Književni prevod kot oblika medkulturnega posredovanja leposlovja. Grosman, Meta (et. al): *Književni prevod*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 11–56.

Kocijančič Pokorn, Nike, 2003: *Misliti prevod: Izbrana besedila iz teorije prevajanja od Cicerona do Derridaja*. Ljubljana: Študentska založba.

Newmark, Peter, 2000: *Učbenik prevajanja*. Ljubljana: Krtina.

Merriam-Webster Online:

<http://www.merriam-webster.com/>. (3. 12. 2009)

¹ »Omisli si svojo škatlico.«

Weisberger, Lauren, 2003: *The Devil wears Prada*. London: Harper.

Weisberger, Lauren, 2007: *Hudičevka v Pradi*. Tržič: Učila International.

Wikipedia:

http://en.wikipedia.org/wiki/The_Devil_Wears_Prada_%28novel%29. (3. 12. 2009)

http://en.wikipedia.org/wiki/Lauren_Weisberger. (3.12. 2009)